

erfarenheten, att icke alla människors känsla lifvats till entusiasm ens af sådane nya sanningar, som på det närmaste sammanhänga med det rätta och goda, medan de likväl varit högst nitiska i dessa sanningars närmare utredande och vidare utveckling. Tvärtom, skulle vi tro, är entusiasten mindre egnad för forskning, än för handling. Känslan utvidgar icke vetenskapens område. Man kan glädjas deröfver, om äfven vetenskapsmannen i en för menskligheten vigtig sannings utbredande och försvarande lifvas till entusiasm; men man kan icke fordra, att han skall inlägga den i sin stilla forskning, ehuru medvetandet att arbeta för det allmänna dervid må uppehålla hans håg och hans krafter. 10

Vårt bemötande har blifvit nog långt. Vi böra icke förlänga det, ehuru väl åtskilligt i Förf:s skrift ännu skulle kunnat påkalla en pröfning. Må det tillåtas oss yttra den öfvertygelse, att den ärade Förf. kanske alltför ömtåligt upptagit våra yttranden om naturvetenskapen. Förf. synes hafva antagit, att vi skulle velat nedsätta den ena vetenskapen under den andra. Vi kunna försäkra honom, att sådant är lika långt från vår öfvertygelse som från våra afsigter.

En i dessa dagar af annan man offentliggjord fortsättning till Förf:s skrift, hvad nemligen anmärkningarna mot våra yttranden angår, anse vi oss kunna lemna utan all uppmärksamhet. Beklagligtvis är den föga egnad att höja någon vetenskaps anseende. 20

J. V. S.

53 OM SKOLLÄRARMÖTENA OCH SKOLSTYRELSEN.

Litteraturblad n:o 4 och 5, april och maj 1860

I.

Man kan icke neka, att för närvarande en ny anda rör sig inom landets skollärarekorps. Den bevisar sig i de offentliga fordringar på en reform i skolväsendet, som allt mera talrika utgå från skollärarena. Äfven detta nummer af vårt blad innehåller ett sådant meddelande från en skollärare. Ett annat tecken af denna anda är den ihärdighet, hvarmed ett skolläremöte blifvit påyrkadt, äfven detta yrkande, såsom flera i tidningarne offentliggjorda öfverenskommelser vid de förberedande sammankomsterna bevisa, framkalladt af öfvertygelsen, att det närvarande tillståndet icke är tillfredsställande. 40

Om man kommer ihåg, att inom sistförflutna 18 år icke mindre än två nya skolordningar sett dagen, måste det förefalla hvar och en förvånande, att det oaktadt nya reformer så högljudt påkallas. Förhållandet är så mycket förunderligare, som ingen röst för skolverkets reformerande från lärarenas sida höjde sig före den förras af dessa förordningar tillkomst år 1842, än mindre någon förändring af densamma begärdes, då den senare skolordningen 14 år derefter påbjöds. Men just nu, sedan den ena reformen på den andra utan lärarenas medverkan skett, nu först synes hos dem hågen för nya omstöpningar vakna. 50

Man kan till förklarande af denna företeelse resonnera olika. Man kan säga, att förändringarne uppifrån, i lagstiftningen för skolorna, gifvit lärareståndet en helsosam väckelse. Och en sådan åsigt innebär obestriddligen den sanning, att, då skollärarene sett för skolorna påbjudas nya institutioner, nya läroämnen, nya läroböcker o. s. v.,

detta hos dem måste hafva väckt tanken, att äfven de borde anses ega någon insigt i, hvad skolan göres behof. Dock är det å andra sidan antagligt, att, äfven om de hvarandra undanträngande nya skolordningarne uteblifvit, lärarene icke fortfarande skulle varit otillgängliga för all insigt i det närvarandes brister och för kunskapen om de framsteg, pedagogin gjort i andra länder. Det är sannt: äfven i skolväsendet har den engång invetererade ordningen en förundransvärd seghet: och den håller envist i sig, ännu sedan den i följd af förändrade tidsförhållanden nedsjunkit till en andetom slentrian. Men det inträffar dock förr eller senare en tid, då de nya generationer, som kallas att upprätthålla densamma, känna sina krafter af den fängslade och nödtvunget söka för dem vinna ett friare utrymme. Också kan man icke vänta, att någon fruktbringande reform i skolväsendet skall utgå från andra än dem, som af sin egen verksamhet blifvit förda att forska och tänka i ämnet. Likväl må det sättas i fråga, om någon individ öfverhufvud är kallad, att för skolan stifta nya lagar, sådane att, hvad de föreskrifva, ännu står utom all erfarenhet.

Vi äro för vår del öfvertygade, att en icke aflägsen framtid skall visa, det ganska litet af det utmärkande för elementarläroverkets nuvarande inrättning kommer att blifva bestående, och derigenom bevisa, en huru osäker botten denna haft. En läroverkens omstöpande, af ingen erfarenhet pröfvad författning representerar i sjelfva verket en revolution, icke en reform. Och erfarenheten lärer, huru svårt det är, att äfven efter de bäst lyckade revolutioner återkomma till en stadgad och bestående ordning.

Man hade 1842, då den första nya Skolordningen utkom, en dubbel erfarenhet att rådfråga. I Borgå stift funnos två gymnasier, till hvilka större delen af de från stiftets skolor dimitterade lärjungarne öfvergingo, för att efter fulländad gymnasiikurs afgå till universitetet. Men redan då anlidade en icke ringa del lärjungar från sagde skolor efter slutad skolkurs i stället privat handledning och kom till universitetet med enskild lärares betyg. I Åbo stift deremot fanns intet gymnasium, utan dimission till universitetet skedde från skolan. Att någon lärjunge i förtid skilde sig från dessa skolor, för att med privatbetyg komma till studentexamen, hörde, såvidt Ref. bekant är, till de mest sällsynta undantag. Det gällde då någon individ, som var alltför gammal, för att rätt trifvas i skolan, och som hoppades under privat handledning på kortare tid hinna målet, eller någon, som genom eget dåligt uppförande gjort sitt kvarblifvande i skolan omöjligt. Sedan äfven i Åbo stift gymnasier inrättades, blef förhållandet annat; och man har nu sett sig nödsakad att genom särskild författning göra gymnasiernas genomgående till tvångsmål.

Hade nu erfarenheten bevisat, att de från gymnasierna dimitterade studenterna i kunskaper eller seder stodo framom dem, hvilka dimitterats från skolorna? Härpå kan svaras ett bestämdt nej. Hvarken gjorde de förra sina universitetsexamina på kortare tid, än de senare, eller erhöilo de i dem högre vitsord. Och detta negativa uttryck för förhållandet torde i sjelfva verket vara det för de ifrågavarande gymnasiernas bedömande mildaste uttryck, som kan begagnas. Hvad sederna angår, kan det vara otillbörligt att fälla något för någondera sidan missgynnande omdöme. Säkert är dock, att gymnasierna då, såsom ännu, för lärjungarne medförde ett vetande om det onda, hvilket vanligtvis var för skolornas elever fremmande. Deremot framstodo de dåvarande f. d. gymnasisterna delvis framför sina kamrater från skolorna genom en färdig kavaljersmässighet och dermed följande förmå-

ga att spela herre – något, hvartill en nyssbakad student eljest vanligen hade blotta ansatsen.

I skolorna garanterade en omständighet jemna kunskaper hos de afgående eleverna. Skolornas båda högsta klasser, de s. k. rektors- och konrektors-klasserna vårdades gemensamt af de båda lärare, efter hvilka de benämndes. Den sammanlagda kursen på dessa två klasser var fyra-årig. Endast utmärktare lärjungar genomingo endera klassen på ett år. Eleverna voro fördelade på fyra afdelningar. Men t. ex. språk lästes i gemensam lexa af två och två afdelningar, och det stod en lärjunge i lägre afdelningen fritt, att, så långt hans krafter medgäfvo, följa med den högre afdelningens pensa. Äfven i geometri, historie och geografi kunde han genom arbete under mellanterminerna komma upp till en högre afdelning. I aritmetik voro båda klasserna upplösta i små grupper, som följdes åt, dock med full frihet att öfvergå till en längre hunnen grupp, om framstegen medgäfvo det. Der existerade alltså på dessa klasser till viss grad en fri läsning, som uppmuntrade till flit och frigiorde den flitigare eller bättre begåfvade lärjungen från tvånget, att i sina studier tillbakahållas af mindre försigkomna kamrater. Ja det hände redan på tredje klassen, att någon lärjunge genast följde med läsningen på den öfra af klassens två afdelningar och genomgick kursen på ett år. Dock kursens afkortande med ett år hörde till undantagen, ehuru det på de öfra klasserna ej var sällsynt, att en elev åtminstone i något ämne öfvergick till högre afdelning och derföre sista året i skolan hade ledighet att använda så mycket mera tid på öfriga läroämnena. Men det väsentliga var, att lärjungarne de sista fyra åren stodo under blott tvenne lärares ledning. Ty deraf var en följd, att hvardera läraren inom kretsen af sina läroämnena kände lärjungarnes starka och svaga sidor och kunde vårda sig om de senares upphjelpande. Vid gymnasierna deremot, der en lärare fanns för hvarje läroämne, inträffade det, att abiturienten i det ena eller andra ämnet hade goda kunskaper, medan han i ett eller flera andra var okunnig. I en skola dessutom, der en permanent rektor är styresman, kan han tillse, att en afgående lärjunge eller redan en, som uppflyttas från den ena klassen till den andra, har jemna kunskaper i alla stycken. Kontrollen lättades förr derigenom, att alla lärare voro klasslärare, icke facklärare. Vid gymnasium deremot är hvarje lärare i sitt ämne ensam domare öfver arten af elevens framsteg. Dåförtiden ombyttes dessutom vid gymnasierna rektor hvarje år; så att, äfven om han såsom föreståndare eljest skulle kunnat öfva någon kontroll öfver öfriga lärare, sådant genom det jemna ombytet af person gjordes omöjligt.

Hvad disciplinen angick, kunde ingen jemförelse mellan skola och gymnasium komma i fråga. Gymnasierna voro här i landet likasom i Sverige tillhåll för allt slags sjelfsvåld. Den ena skolan var bättre, den andra sämre, samma skolor dugligare eller odogligare anstalter på olika tider. Det berodde i dem alla på rektors större eller mindre duglighet.

Med en sådan erfarenhet för ögonen beslöt man sig att 1828 inrätta ett nytt gymnasium i Åbo. Hvarföre? Vi inse intet annat skäl dertill, än att der dock skulle finnas ett ekklesiastikt konsistorium för stiftsstyrelsen, och för presters examinerande. Ty afgjordt är, att den dåvarande katedralskolan i Åbo länge varit landets dugligaste läroanstalt. Två nya gymnasier följde 1842. Hvarföre? Säkert endast derföre, att eljest de gamla gymnasierna hade kommit att förklaras för mindre dugliga läroanstalter. Men de stodo ju under biskoparnes omedelbara uppsigt; och lärarene i desamma äro ju sjelfva ledamöter i landets skolstyrelser.

I komittén för 1856 års skolordning deltog landets tre biskopar; och då kunde så mycket mindre gymnasiernas lämplighet sättas i fråga. Vi vilja ingalunda påstå, att man så förfarit med insigt deri, att gymnasialformen är olämplig. Men säkert är, att ingen kunnat uppgifva någon förnuftig grund, hvarför dessa skilda läroanstalter skola finnas. Ty formeln, att der skall finnas en läroanstalt mellan skolan och universitetet, har icke behöft en så idkelig upprepning, för att framstå i all sin betydelselöshet. Hvar man inser, att två högre klasser till vid en skola skulle utgöra en dylik öfvergångsanstalt. Och till öfverflöd vederlägger Skolordningen all den mening, som kunde ligga i påståendet. Ty disciplin och undervisningsordning äro enligt skolordningen desamma i gymnasium och skola.

Skulle man vändt sig till, hvad erfarenheten kunde lära om *skolornas* brister, nemligen skolornas i Åbo stift, hvilka på en gång utgjorde gymnasium och skola, torde de omständigheter, i hvilka reform varit påkallad, kunna sammanfattas i följande.

1:a. Läroämnena voro delvis antiqverade, såsom endast afseende prestbildning; andra läroämnena, tillhörande nutidens vetenskapliga bildning voro uteslutna; åter andra lärdes i alltför inskränkt omfång.

20 Hebraiskan var t. ex. öfverflödig; i Grekiska lästes utslutande Nya Testamentet, Franska lästes blott på extra timmar, då lärare fanns, som åtog sig denna gratis undervisning, och naturvetenskap var helt och hållet utesluten, likaså Finskan samt Svensk grammatik, läse- och skriföfningar; allmän historie lästes för litet, likaså matematik, till kursen hvori algebra, planimetri, stereometri och plan trigonometri bort tilläggas.

Men detta är också i vår tanke allt, som med afseende å läroämnena varit af nöden att reformera. Ökade lärarekrafter skulle för ändamålet fordrats. Men säkert är, att om den s. k. Apologistklassen i de gamla Trivialskolorna blifvit från en borgarskola förbytt till en förberedande klass för lärdomsskolan, hade blott en sjetta klass behöft tilläggas, och lärareantalet ökas med tre,¹ så att de forna rektors- och konrektorsklasserna jemte den nya sjetta haft fem lärare, andra och tredje klassen två gemensama lärare och den första en, oberäknadt lärare i Ryskan och sånglärare, som funnos förut. Sådant skulle visserligen icke gå an, så länge man anser åttaåringen böra *förhöras* trettie timmar i veckan i likhet med den adertonåriga, och så länge man icke anser något läroämne kunna läras, om deri icke under en 10- å 11-årig kurs *förhöres* från första dagen till den sista.

40 Mången förvånas visst, om vi tillägga, att Tyska, Geometri, Aritmetik, Geografi, Historie, Logik, Retorik för 40 år tillbaka i Åbo stifts Trivialskolor voro läroämnena *endast* på de två högsta klasserna, d. ä. under de fyra sista skolåren. Derjemte kom ännu Hebraiskan som nytt läroämne under samma tid. Men man skulle mycket misstaga sig, om man trodde, att numera en valedicents från gymnasium kunskap i dessa läroämnena är mera omfattade (endast matematik och allmän historie undantagna) eller det aldri minsta säkrare, än en valedicents från en sådan skola, ehuru nu geometri, aritmetik och geografi läsas ända från Lågre Elementarskolan. Till och med i Franskan torde skilnaden vara ringa, ehuru detta språk, såsom nämndt, i den tidens skolor var ett
50 extra-läroämne. Nutidens »tal- och skriföfningar» 2 timmar i veckan

¹ De fyra gymnasierna för allmän bildning kosta 30 000 Rbl S., det med ett dussin lärjungar arbetande civilgymnasium i Wiborg 7 000 Rbl. Detta belopp, fördeladt på tolf högre elementarskolor, skulle öka hvarjes stat med 3 000 Rubel.

under ett års tid, summa 60 timmar, torde icke hafva mycket att betyda; än mindre »Fransk litteraturhistorie föredragen på Franska» för »Jurister och Tjenstemän vid den lägre administrationen»!!!¹

1856 års Skolordning ingrep på sitt sätt i bestämmande af läroämnen. Må det villigt erkännas, att den för Högre elementarskolorna förminskade läroämnenas antal. Men det hade händt, att äfven Universitetets statuter kommit till sin andra reform inom fem lustrer. Vid denna reform följdes den prisvärda åsigten, att vid universitetet specialstudier borde vara hufvudsak, och de allmänna förberedande studierna förvisas till elementarläroverken. I skolordningen af 1856 åberopas också de nya universitetsstatuternas af 1852 tillvaro såsom anledning och grund till denna nya reform i skolväsendet. Men läser man den nya skolordningen, måste hvar och en finna sammanhanget mellan premisser och slutföljd i högsta grad förvånande. Ty syllogismen lyder: emedan universitetsstudierna numera äro specialstudier, alltså skola specialstudier införas vid elementarläroverken. För oss åtminstone är denna logik ett underdjur – ifall det icke går an att inrätta vetenskapsakademier, der efter specialstudiernas afslutande de förberedande allmänna kunskaperna skola inhämtas under ett behagligt studium på egen hand.

Huru än härmed förhåller sig, konklusionens frukter ligga i öppen dag. Gymnasierna delades i gymnasier »för allmän bildning» och dylika »för civil tjenstemannabildning». De senare äro uppenbart specialskolor, äfven om man icke vill taga det efter orden, att deras elever äro från den »allmänna bildningen» uteslutne. Men hurudan är då denna allmänna bildning? Jo den sönderfaller i *en bildning för teologer, en för filologer, en för jurister och lägre administrativa tjenstemän, samt ännu en för metematiker, landtmätare och forstmästare*. Detta är allmän bildning. På grund af denna indelning är det, som i Finlands elementarläroverk numera läses och läres: *allmän statistik, natur- och statsrätt, vext- och djurfysiologi, mineralogi, kemi, geognosi, geometrins tillämpning på landtmätningar* – oberäknadt fransk och rysk litteraturhistorie. Ehuru ej hörande till detta kapitel om allmänna bildningen, må det nämnas till bevis för den höjd, hvarpå landets elementarläroverk stå, att i dem tre fremmande lefvande språk, ett Romaniskt, ett Germaniskt och ett Slaviskt »*talas och skrivas*».

Detta utgör det väsentliga i 1856 års skolreform. Dertill kommer ännu Ryska språkets införande såsom obligatoriskt läroämne för alla lärjungar, äfven för blifvande prester, skollärare m. m., samt förökande af de för dess studium anslagna timmarne.

Mången torde förundrat sig deröfver, att, då engång särskilda gymnasier för civil- tjenstemannabildning inrättades, likväl blifvande jurister, kronfogdar, landtmätare och forstmästare hänvisades att göra sina studier vid samma läroanstalter som teologer och filologer, vid en anstalt, som borde vara lärdomskola. Skulle civilgymnasierna utgjort ett slags högre borgarskolor, hade detta indelande varit i någon mon förklarligt. Men till en sådan inrättning röjes intet spår. Enda skillnaden är:

Blifvande domare, kronfogdar m. m. läsa:

Latin på de två första klasserna.

¹ Hvarföre *Fransk* litteraturhistoria – icke *Svensk* eller *Tysk*? Och hvarföre der *endast* för de blifvande domarena, kronfogdarne och häradskrifvarena? Dock – *de* få äfven lära känna Rysslands litteraturhistoria. Sådant måste väl vara pedagogisk skolreform – ehuru den för oss är för djupsinnig.

Grekiska d:o d:o (om ej utbyte sker mot Ryska).

Landtmätare och Forstmän läsa på tredje klassen:

Trigonometri, Fysiologi, Mineralogi, Kemi, Geognosi, Mekanik och Geodesi.

De s. k. civil-tjenstemännen läsa på gymnasier för sådanes bildning: *Matematik o. Fysik, Botanik o. Zoologi* ännu på tredje klassen.

Mineralogi, Kemi och Geognosi lika med landtmätarene etc.

Ryska o. Fransyska 4 timmar mera i st. f. juristernas o. kronofogdarnes Latin o. Grekiska.

10 De pedagogiska principer, hvarpå hela denna indelning hvilat är för oss och, vi tro, för den pedagogiska vetenskapen okända.

Man har sagt: i den samhällsklass, der ungdomen är predestinerad till högre tjänster i staten, har man numera icke såsom förr råd att hålla privatlärare för sina barn. För dem behöfdes alltså någon egen skola, från hvilken de gamla språken äro förvisade. Och det var icke heller lämpligt, att alla blifvande »tjenstemän vid *den lägre* administrationen» skulle dragas till dessa civilgymnasier. Att icke ens »juristerna» der fått plats, är dock något besynnerligt, då de likväl måste få plats i Kejs. Senatens Justitie-Departement.

20 En besynnerlighet, som af denna indelning uppstått, är den: att valedicenter från civilgymnasium skola i studentexamen redogöra för den latin, de läsit på högre elementarskolan, ehuru de under sin treåriga Gymnasikurs icke sett en Latinsk författare. Med hvilket betyg som helst från gymnasium kan således en sådan elev ogillas i studentexamen. Och det besynnerligaste är, att en civilgymnasist väl icke kan blifva jurist, emedan han läsit för litet latin, och en gymnasist med »allmän bildning» icke civiltjenstemän, d. v. s. icke på annan plats än i »den lägre administrationen», ty i den högre behöfves kunskap i fysiologi, geognosi m. m., och sådant räknas till allmän bildning endast hos landtmätare och forstmästare.

2:a. Erfarenheten bevisade, att den gamla skolans duglighet rättade sig förnämligast efter föreståndarens, rektors. Men då det inträffade, att dessa skolor vissa tider råkade i förfall, kunde sådant härleda sig af två orsaker: antingen att skolstyrelsen icke haft nog vård om rektorstjänstens besättning, eller att ingen duglig sökande till dess erhållande anmält sig.

Vi lemna den förra orsaken till vidare derhän och antaga, att lämpliga sökande ofta saknats. Men vår tanke är, att i ett land, der en skolföreståndares plats icke skulle kunna väl besättas af brist på dugliga ämnen, der är det icke värdt att hafva några skolor alls.

40 De nya Skolordningarne hafva, som sagdt, genom att adoptera gymnasialsystemet med ombytliga rektorer visat sig icke sätta något värde derpå, att en läroanstalt förses med en lämplig föreståndare. Att ombytet nu sker efter tre år i st. för årligen, har föga att betyda.

Senaste Skolordning stadgar, att i Högre Elementarskolorna rektor skall lära *kateches och biblisk historia på skolans alla klasser*. Hans enda lärare-äliggande derutöfver är, att korrigera Svenska scripta – också på både tredje och fjerde klasserna. Detta stadgande är i vår tanke ett förvisningsdekret från rektorsplatsen för hvarje kunskapsrik och duglig *pedagog*. Ty ingen sådan åtnöjer sig med *endast* en såbeskaffad undervisning. Skälet är: en vetenskapligt bildad pedagog behöfves icke, för att lära 8- till 12-åriga barn kateches och biblisk historia. En from och boksynt bondqvinna kan häri fylla hans plats. Man må om detta påstående säga, hvad man behagar. Att det icke innebär något förnekande af religionsundervisningens vigt och värde, inses lätt.

Men om också det mesta i en skola beror på föreståndaren, är det gifven sak, att han med odugliga lärare intet kan uträtta. Den erfarenhet, att skolornas anseende med föreståndarens duglighet stått eller fallit, bevisar alltså, att tjenliga lärare i allmänhet icke saknades. Den fordor oftast förekommande olaten, supighet, då allmän nog äfven i andra stånd, har tiden och seden aflägsnat. Det fordor omåttliga användandet af aga har också af seden städfjats. De nya Skolordningarne hafva kanske härvid medverkat; det är dock en förtjenst.

En bland orsakerna, hvarföre rektorsbefattningen mången gång föll 10 på orätt hand, var den, att skoltjensten var en väg till pastoratet. En duglig rektor stannade sällan länge kvar; utmärkelsen måste ock vid de imperiela pastoraternas bortgifvande någotsånär komma i fråga. Detta är sedan 1842 botadt genom de dubbla tjensteårens borttagande. Men en denna förlorade utsigt till befordran motsvarande lön hafva de nuvarande skolföreståndarena icke ännu erhållit. Och en del af den ringa lönen har dertill fått namn af »hushyresmedel», så att 100 à 150 rubel vid en utarbetad lärares pensionerande nu kunna besparas.

Detta har menligt återverkat. Skollärartjenster hafva blifvit föga eftersökta. Bristen på lärare har tvungit till antagande af, hvad som 20 erbjudit sig. Studenter, som blifvit efter i sina studier, hafva utan vidare – d. v. s. efter helt och hållet betydelselösa prof inför Domkapitlen – villigt erhållit inträde på skolbanan.

Vi vilja icke afgöra, om skollärarpersonalen nuförtiden öfverhufvud är bättre eller sämre, än för några tiotal år tillbaka. Säkert torde vara, att hvar och en, som hunnit till 50 år, från sin skoltid minnes mången förträfflig lärare. Och att sluta af menliga tingens vanliga gång, kan man icke gerna vänta någon förbättring, då de yttre fördelarne vid skoltjenster blifvit nedsatta jemte fordringarne på lärdom och insigt. 30 Senaste Skolordning föreskrifver äntligen för kompetens till lärartjenster en vid universitetet aflagd pedagogisk examen. Men förpligtelsen inträdde först för ett år tillbaka. Och det skall dröja länge, förrän några frukter af detta stadgande förspörjas.

3:e. Hvar och en, som något känner om den utveckling pedagogin såsom konst under detta sekels lopp vunnit, måste hysa den öfvertygelse, att alla examina blifva jemförelsevis fruktlösa, så länge den blifvande skolläraren ingenstädes kan vinna någon praktisk förberedelse för sitt kall.

Behofvet af en Normalskola, vid hvilken denna praktik kunde inhemtas, synes vara så i ögonen fallande, att det väl må väcka 40 förvåning, huru detta behof af den ena reformkommittén efter den andra kunnat förbises. När med en sådan praktisk öfning förenas teoretisk undervisning i pedagogiken, kallar man den härför bestämda läroanstalt ett Pedagogiskt Seminarium.

Förvånd eller bristfällig metod utgjorde utan tvifvel ett af den gamla skolans mest i ögonen fallande lyten. Detta lyte synas landets skolreformatorer icke hafva bemärkt. Ty annorlunda kan deras likgiltighet för dess botande icke förklaras. Föreskriften, att en skollärare skall såsom extraordinarie ett år tjenstgöra, förrän han vinner ordinarie plats, kan ingalunda anses bevisa motsatsen. Ty det är likgiltigt, om 50 den dåliga metoden fortplantas på extraordinarie eller ordinarie väg.

Metoden har betydelse hufvudsakligen för de yngre lärjungarnes undervisande. Vid de äldres undervisning beror mindre på en gifven metod, än på lärarens personliga egenskaper och individuella undervisningssätt. Den äldre lärjungen bör redan vara kommen derhän, att han

med någon säkerhet kan läsa och lära sig på egen hand; och läraren har hufvudsakligen blott att hålla hans läslust vaken, kontrollera läsningen, rätta begångna fel och lemna handledning till sådanes undvikande. Men nybörjaren skall först föras till förmåga att läsa på egen hand. Detta ändamål bör all lärometod afse.

Det är oss icke obekant, att mycket, af hvad man vid de Tyska undervisningsverken kallar metod, utgör ett i minsta detalj inlärdt sätt att på korraste tid hos lärjungen inplugga största möjliga förråd af minneskunskap. Äfven sådane metoder äro ingalunda ligkiltiga. 10 Mycket i skolkursen är blott minnessak; och öfverhufvud måste det redan lästa bibehållas i minnet, emedan lärjungen eljest aldrig kan komma till förmåga att läsa sjelf. Men detta sistnämnda, att lärjungen må vinna förmåga att sjelf läsa och lära sig, är dock skolundervisningens hufvudsak.

Metoden för minnesläsningen var i den gamla skolan origtig deri, att läsningen öfvervägande bestod i blott mekanisk utanläsning. Hvarken togs fantasin tillräckligt till hjälp eller underlättades minnet genom begripande. I ett och annat är detta något förändradt. Men ännu är 20 hvarje börjande lärare öfverlemnad åt sina egna experimenter häri; och äfven de bästa, just de, hvilka hafva håg och förmåga att bilda sig en metod, skola medgifva, att flera afdelningar lärjungar måste tjena dem till experimentalfält, förrän de hinna till någon stadgad metod alls. Om dem, som tanklöst och häglöst följa en slentrian, vid hvilken de sjelfva uppvuxit, vilja vi icke tala.

Men om redan en minnesläsningsmetod allmänt nog brister, är saknaden af metod i undervisningen att läsa än allmännare. Ja det kan sägas, att det stora flertalet af skolornas lärare icke har någon tanke derpå, att ungdomen skall i skolornas *läras att läsa*. Skolan har i deras tanke endast åliggandet att meddela lärjungarne kunskap i språk, 30 matematik, i geografi o. s. v. Man menar härmed, att lärjungen skall i skolan lära sig i minnet behålla ett visst quantum data ur grammatiken, matematik, geografi o. s. v., öfversättning och resolution af vissa pensa ur äldre och nyare utländska författares skrifter o. s. v., samt till bevis derpå, att han förstått, hvad han i minnet samlat, kunna med andra ord än lärobokens redogöra för minneslexan. Man tycker detta vara allt, som kan begäras. Men om lärjungen vid utgången från skolan är i stånd att på egen hand lägga ett enda jota till sin kunskap annorlunda än såsom ny mekanisk minneslexa, derom bekymrar man sig icke. Än 40 mindre tänker man derpå, att till en god början i skolan lära lärjungen att läsa den lärobok eller författare, man ger honom i hand. Skolans egentligaste praxis består blott i förhörande, d. ä. i kontroll öfver att lärjungen läsit. Hvem som lärt honom att läsa, det bekymrar icke läraren. När förhållandet är sådant, är det klart nog, att ingen tanke skall vakna på behofvet af en bestämd metod för ändamålets vinnande, en metod, hvarigenom lärjungen lättast och säkrast kan bringas till förmåga att läsa. Det är en sådan metod, resp. sådane metoder i de särskilda läroämnenas meddelande, som för lärjungen är af största betydelse. Läraren kan äfven med god vilja misslyckas att hos lärjungen fostra förmåga till läsning på egen hand, om hans metod är förvänd. 50 Och i hvarje fall fordras med dålig metod från lärjungens sida en ansträngning, hvilken slappar, kanske dödar hågen och med den förmågan.

Den gamla skolan hade i detta hänseende intet företräde framför den nya. Men dess ordning medförde mindre fara för öfveransträngning. Alla skolans klasser voro delade åtminstone i två divisioner. Och då

hvarje klass hade blott en lärare, måste denne sysselsätta sig med en division i sender. Endast språkundervisningen gjorde delvis på de högre klasserna ett undantag häri. Vid sådant förhållande fick hvarje division i sin tur tillfälle till öfverläsning på skolan. Detta har nu försvunnit, sedan ämnesläsning för lärarene är införd och lärokursen på alla klasser är ettårig, d. ä. sedan läseordningen är sådan, som om den vore det. All sysselsättning på skolan är nu ett evinnerligt förhör. Lärjungen skall endast hemma bereda sig på minst fyra lexor dagligen, dertill om lyckan är god hemma skriva stilar och öfversättningar och räkna uppgifna tal. Sex timmar dagligen är han bunden i skolan. Hemläsningen kräfvär andra sex timmar. Och då med denna lefnadsordning börjas från 8 à 10 års ålder, hvad under då, att bröst- och ögonsjukdomar bland ungdomen tilltaga, att all ungdomslust med flyttningarna från klass till klass ses försvinna, och att liknöjdhet och håglöshet blir ett hos den stora mängden öfverklagadt lyte.

Det är glädjande, att af de förberedande lärare-sammanskomsternas öfverläggningar finna, det äfven nyssnämnda förhållande mångenstädes väckt bekymmer. Men man synes tillskrifva detsamma *endast* den ökade mängden af läroämnen. Vi förneka ingalunda, att läroämnenas mängd gör kunskaperna dåliga. Men lärjungarnes öfverlastande med arbete har sin hufvudsakliga orsak deri, att all öfverläsning försvunnit från skolan. Skulle öfverläsningen blott återinföras i samma vårdslösa form, som den i den gamla skolan hade, vore det en gifven följd, att lärokurserna måste inskränkas. Men skulle lärarena tillika undervisa lärjungarne i läsning, icke blott förhöra, är det säkert, att samma lärokurser som förut på lika tid skola medhinnas. Vår försäkran härom stöder sig på vunnen erfarenhet. Reformen är af den art, att den kan införas, när helst lärarena så behaga, endast de ega insigt nog att välja en undervisningsmetod, som förer till målet. Sådane skolorna nu äro, förtjena de föga namn af *undervisnings*-anstalter. Ty att förhöra är icke att undervisa.

Fordran på en särskild skolstyrelse synes utgöra en stående opinionsyttring i alla offentliggöranden rörande skolväsendet. Vi skola i nästa nummer upptaga denna fråga till betraktande.

(n:o 5)

II.

Vi nämnde i senaste artikel i ämnet, att fordran på en särskild skolstyrelse utgör en framstående punkt i alla offentliga meddelanden angående skolväsendet.

De artiklar äro icke få, i hvilka vi under årens lopp behandlat frågor rörande undervisningen och skolan. Men vi hafva verkligen aldrig föreslagit någon ändring i skolans styrelse.

Detta har icke skett af öfvertygelse om den nuvarande, rättare den tidigare skolstyrelsens synnerliga lämplighet och förträfflighet. Vi anse tvärtom, att domkapitlena i deras nuvarande form icke torde vara de lämpligaste styrelser ens inom kyrkan. Detta har delvis en allmän orsak. Öfverallt i verlden har det nemligen visat sig, att en statskyrka förr eller senare förfaller i en stel formalism; d. ä. formen blir hufvudsak, andan viker. Detta öde träffar då alla institutionens delar, den ordnande makten såväl som församlingen. Delvis åter har förhållandet i vårt land en särskild grund. Fordom voro skolorna och företrädesvis gymnasierna presterliga bildningsanstalter. Då voro också domkapitlens ledamöter, gymnasiilärarena, alla prester, icke blott för formens skuld ordinerade, utan män med teologiska studier, tillika stadda i

presterlig tjenstgöring eller åtminstone beredda och bestämda att inträda deri, såsnart ett pastorat stod dem öppet.

Nu är förhållandet annat. Gymnasierna äro allmänna lärdoms-skolor. Teologin är för lärarena med få undantag en fremmande sak. Kyrkans angelägenheter väcka icke deras intresse mera än öfriga dess medlemmars. Man torde icke säga för mycket, om man antager, att konsistorii-göromålen för flertalet äro ett tungt onus. De ligga utom deras egentliga befattning som vetenskapsmän och lärare.

10 På dessa och dylika skäl har man i Sverige äfven från presterskapets sida yrkat på en reform af konsistorialstyrelsen. Vi känna, att också i detta land fråga derom varit väckt. Men denna sida angår oss här för sig icke; vi hafva blott velat påpeka förhållandet för dess sammanhangs skuld med det följande.

Mindre skäl synes nemligen vara för handen, att anse domkapitlen olämpliga för skolans styrelse. De, som likväl påstå detta, anföra vanligen, att kyrkostyrelsen ger dessa auktoriteter tillräcklig omsorg, och att de derföre icke kunna egna behöflig uppmärksamhet åt skolväsendet. Men för den lugna betraktaren synes det vara ganska klart, att om domkapitlen i deras nuvarande sammansättning äro 20 mindre lämpliga för någondera omsorgen, detta gäller kyrkostyrelsen, och att om någondera i följd af bristande håg och tid jemförelsevis måste försummas, det är den. Vid förslagen till ny skolstyrelse lägger man hufvudsaklig vikt derpå, att skolmän böra i densamma erhålla plats. Detta eger ju i domkapitlen rum i ganska utsträckt skala. Sex ledamöter af åtta äro skollärare – och icke sällan hafva äfven biskop och domprost utgått ur samma krets. Der synes alltså ligga en sjelfmotsägelse i detta ordande om förändrad skolstyrelse, om det blott grundas på fordran, att skolmän böra i en sådan hafva säte och stämma.

30 Men andra skäl gifvas. Det är obestriddigt, att lektorerna vid gymnasierna, hvilkas hela tid väl borde vara egnad åt egna studier och lärarekallet, icke utan skada för det senare kunna belastas med konsistorii-göromålen. Det är också lätt insedt, att domprosten, såsom kyrkoherde i en sådan församling som t. ex. Åbo Svenska och Finska församlingar, redan i denna befattning har fält nog för äfven den ansträngdaste verksamhet. Stort annat kan förhållandet icke vara i Kuopio, der redan moderförsamlingens befolkning, stad och land sammanräknade, uppgår till 15 tusen personer. Ordföranden, biskopen, är alltså den enda, som odeladt kan egna sin omsorg åt stifts- 40 ärendena, kyrkans och skolans. Och det måste väl erkännas, att detta är alltför mycket. Vi skulle derföre tro, att en separation är önskelig så i kyrkans intresse som skolans.

Vidare måste det vidunderliga deri, att gymnasiilärarena äro sin egen öfverhet, falla hvar och en i ögonen. Följderna deraf hafva framstått så väl i Sverige som här i Finland. Men att offentligen omtala detta, är att röra vid ett getingbo.¹ Det är dock knappt ett år förflutet, sedan vid ett af landets gymnasier de mest oerhörda uppträden väckte allmän indignation. Ungdomen gjorde formligt uppror och vägrade att infinna

50 ¹ Såsom bevis derpå kan citeras, att, då vi för något år tillbaka gjorde anmärkningar angående disciplin vid gymnasierna, och man af dem fann sig träffad äfven vid gymnasium i Kuopio, d. v. rektor derstädes, lektor P. Aschan, icke ansåg det otillständigt att i ett officielt program insinuera, att anmärkningarne hade sitt motiv i någon personlig »tvist». Denna alltför vanliga insinuation hafva vi ansett oss befogade lemna derhän, likasom det enfaldiga tal om förlorade fataljer för bedömande af tillståndet vid sagde gymnasium m. m., som dermed sammanhänger.

sig på lärosalarne. Så kallade bildade bland stadens befolkning och föräldrarne hade taktlösheten att uppmuntra dess tilltag. Å andra sidan utspriddes från samma ungdom och dess medhållare nedsättande beskyllningar mot läroanstaltens föreståndare. Och skolstyrelsen saknade, så vidt man känner, kraft och makt att öfva rättvisa åt båda sidor. Underhandlingar och öfverenskommelser trädde i stället, och saken nedtystades. Der en sådan vanmakt visar sig, der är det sannerligen tid på, att styrelsen reformeras.

Slutligen gör lärarebildningens beskaffenhet och sättet för lärare-tjensternas tillsättande vid gymnasierne det helt och hållet tillfälligt, om skolstyrelsens medlemmar verkligen ega pedagogisk insigt och erfarenhet. Af en lektor fordras vanligen, att han i kandidatexamen skall hafva erhållit laudatur i den vetenskap, eller i någon af de vetenskaper, som tillhöra befattningen. Ett sådant laudatur skiljer sig från ett approbatur genom tre, fyra till sex månaders läsning. De theser, som för tjenstens erhållande utgifvas, äro af det slags litteratur, som ingen menniska läser. Fordringarne på dem äro vida lägre, än de på ett licentiatspecimen, hvilket dock i allmänhet också tillhör samma slags litteratur. I öfrigt kan den sökande sakna icke blott alla pedagogiska, utan numera äfven alla humanistiska studier. Hans första lärotimme på gymnasium, kan äfven vara hans första praktiska lärospån, och är vanligen det första åtminstone i undervisning vid en offentlig läroanstalt – ja stundom den första timme, han någonsin vistats inom en offentlig skolas väggar. Han kan dock från samma dag vara ledamot i en af landets skolstyrelser, till- och afsätta lärare, föreskrifva läseordningar, läroböcker, metoder m. m. Den Gud ger en tjenst, den ger han förmåga att handhafva den. En sådan styresman kan också vinna någon insigt och erfarenhet med tiden. Erfarenhet rörande de egentliga skolorna vinner han likväl på sin plats naturligtvis icke. Men det händer också, att han för alltid blir en oduglig lärare. Ty det s. k. praktiska prof, som föregår hans tillsättande, betyder ingenting – hvilket till öfverflöd bevisas af det stora antal individer, som uppenbart missförstått sin kallelse, när de ingått på skolbanan. Men att en lärare, som sjelf förstår hvarken att handhafva disciplinen eller att meddela undervisning, skulle vara en lämplig styresman för skolverket, låter icke tänka sig. Det kan icke ens tvärtom sägas, att den, som sjelf är en duglig lärare på sin plats, alltid äfven måste blifva en duglig styresman.

Det är denna tillfällighet i afseende på ledamöternas duglighet för befattningen, som skulle göra den närvarande skolstyrelsen olämplig, äfven om den kunde ostördt egna sin omsorg åt skolornas angelägenheter. Anmärkas bör också den anomali, att de ekklesiastiska konsistorierna äro myndigheter, som sjelfva utnämna sina ledamöter. Hvilket inflytande ett sådant förhållande lätt kan ega, behöfver icke påpekas. För afgjordt kan det anses, att ledamoten aldrig väljes med afseende på hans lämplighet till styresman för skolverket. Hvad som afses, är hans genom lärdomsprof bevisade skicklighet i det ifrågavarande läroämnet och i andra rummet tjensteåren, om sådana finnas. Att icke heller medlemmarne af den församling, som väljer domprost, i honom välja en ledamot i skolstyrelsen, är klart nog. Och äfven presterskapet lär vid biskopsvalen föga tänka på skolan – ehuru det visst mången gång förefaller svårt att säga, hvad som vid dessa val utgjort bestämningsgrunden.

Läsaren frågar oss med anledning af det i början yttrade, huru vi nu först kommit till här yttrade öfvertygelse. Vi kunna till svar försäkra, att den hos oss är ganska gammal. Men vi hafva haft våra skäl, att icke

offentligen yttra den.

Vi skulle nemligen mycket beklaga det, om utan vidare skolans styrelse skulle öfverföras från domkapitlen till ett chefskap i hufvudstaden. Man har i andra länder pröfvat nog af en sådan anordnings verkningar. När undervisningsverket kommer att styras ena gången af en diplomat, den andra af en general, den tredje af en jurist o. s. v., då äro generationer tillspillogifna åt experimenter och, hvad än värre är, åt politiska beräkningar. Det är förfärligt att tänka derpå, men det har icke desto mindre varit förhållandet, att mången gång frågan om den rätta vägen för barnets och ynglingens utveckling till kunskap och dygd blifvit förvandlad till en fråga om lydiga verktyg för en individs eller ett partis egoistiska planer. För den, som känner, hvad t. ex. skolan var i Frankrike under Napoleon I, och hvad den varit i Preussen under »Kreutz-Zeitungs» partiets regemente, behöfvas inga flera exempel. Icke mindre förderfligt, ehuru ur bättre motiver utgående, är det, om det tillåtes den ena eller andra individen att enligt sina teorier genom påbud reformera undervisningsväsendet. Man må förstå oss rätt. Hvarje reform bör naturligtvis stöda sig på förnuftig insigt, således teoretiskt kunna rättfärdigas. Men denna insigt bör då vara allmänna- re, teorins sanning hafva vunnit ett allmännare erkännande. Skulle det varit en Pestalozzi tillåtet, att enligt sina åsigt genom påbud reformera Tysklands skolor, inser hvar och en, som har någon kunskap i pedagogikens historia, att detta hade varit den största olycka. Samma upplösning skulle då hafva träffat skolorna öfverhufvud, som nu lyckligtvis inskränkte sig till Pestalozzi's egna stiftelser och några få andra företag. Och hvem erkänner likväl icke, att hans teori hvilar på en sann princip, och att den äfven gjort och fortfarande gör sig gällande i Tysklands skolväsende, men frigjord från de ensidigheter och misstag, med hvilka dess utveckling ännu hos dess upphofsman var behäftad. Och när detta gäller om en insigt och en så uppoffrande ädel vilja, som Pestalozzi's, hvad bör man då tänka om en vanlig routiniers, t. ex. någon adjutants eller advokats skolreformer, om makten till en sådant påbjudande lägges i hans händer? Det fordras hos en sådan person redan en ovanlig grad af lättsinne, för att vilja göra sina tillfälligtvis öfverkomna meningar gällande i en så ömtålig angelägenhet, som den offentliga undervisningen, då äfven män, hvilka egnat sitt lifs bemödanden åt släktets uppfostran, endast med skygghet böra söka förverkliga sina åsigt. Ty uppfostran är en helig sak. Det gäller i den en människas andliga väl och ve. Och den offentliga undervisningen, förväntad ordnad, kan förderfva generationer, förslöa deras håg och förmåga, hos dem döda bildningens intresse och betaga dem kraften att verka i dess tjänst.

Det är nu visst sannt, att domkapitlena redan länge icke varit sådane skolstyrelser, som man kunnat önska sig. Den pedagogiska insigten har i deras krets varit tillfällig såsom äfven hägen att öfvervaka skolornas angelägenheter. Det har hänt, att t. ex. i Åbo stifts skolor ingen inspektion skett på decennier. Och det är äfven väl känt, att skolornas eforus genom att öfvervara en examen, d. ä. på fyra timmars tid, icke kan komma till någon insigt om förhållandet med disciplin och undervisning i en läroanstalt. Skolorna voro sålunda i äldre tid temligen öfverlemnade åt sig sjelfva. Men vi bekänna oss också till den åsigt, att ett visst mått af frihet bör tillkomma en skolföreståndare och ett skolkollegium. Ty uniformitet i afseende å disciplin, läseordning,

metoder och läroböcker,¹ tillstänger vägen för all förnuftslenig utveckling. Ingen menniska kan säga, hvad i dessa hänseenden är det rätta, förrän det blifvit af erfarenheten pröfvadt. En sådan frihet existerade i mer eller mindre grad ända till 1842. Sedan dess hafva äfven domkapitlena lifligare sysselsatt sig med undervisningsväsendet. Men det är också från den tiden, de läroböcker tillkommit, öfver hvilkas olämplighet nu klagan föres, det är sedan dess mångläseriet gjort sitt inträde, sedan dess man funnit att ohelsa och nedslagenhet blifvit allmänna bland ungdomen m. m.² Och det är dock sedan dess en öfverstyrelse för skolverket funnits. Domkapitlena hafva, så vidt känt är, vid reformerna iakttagit en mera passiv rol. Detta må bevisa mot deras lämplighet, att närmast handhafva vården om skolan. Man kan nemligen säga: det hade ålegat dem, att verksamt taga del i reformen och att afvända mycket af, hvad som skett. Men förhållandet bevisar, hvilken tryckning en centralstyrelse utöfvar. Vi hafva ofvan anført de naturliga orsakerna dertill, att domkapitlena icke kunna utgöra någon mera aktiv skolstyrelse, icke ens en noggrannare kontrollerande. Och man bör dessutom besinna, att en sådan auktoritets ställning, då reformerna tränga på uppifrån, är svår nog. Det är redan svårt för hvar och en, som har något medvetande om svårigheterna, att, då ett reformförslag framlägges, med bestämdhet yttra: »detta duger», eller: »detta duger icke». Endast egenkärleken och lättsinnet är viss på sin sak.

Om endast domkapitlen fortfarande haft skolans styrelse om händer, är det väl svårt att säga, hvilka förbättringar, som skulle hafva skett. Säkert nog synes dock vara, att dessa då skulle utgått från skollärarena och från allmänna opinionens tryckning på dem. Ty äfven de reformer, till hvilka domkapitlena direkt hade verkat, skulle hafva haft sitt upphof från ledamöterna i desamma icke såsom tillhörande skolstyrelsen, utan såsom sjelfva lärare. Och än säkrare är, att mycket af det nu öfverklagade onda icke skulle existerat.

Vår mening är icke den, att ungefär den äldre skolstyrelsen, om den icke skulle verkat något godt, icke heller skulle genomdrifvit obetänkta förändringar. Vi anse väl, att, emedan pluraliteten af domkapitlens ledamöter utgöres af skolmän, ifrån dem ingen impuls kan utgå, som vore beroende af andra ändamål, än uppfostrans egna. Likaså: att de icke ledas af någon otidig reformlusta; ty skolmän hafva öfverhufvud en mera konservativ hållning, emedan hvarje lärare känner med sig, att år skola förgå, förrän han kan arbeta sig in i en ny form, och han öfverhufvud vet, hvad den gamla ordningen duger till, medan han måste vara osäker om den nyas frukter. Men vår öfvertygelse är äfven, såsom redan blifvit antydt, att en skolstyrelse endast undantagsvis bör taga initiativet till förändringar. Den bör lemna lärarena frihet, att, med dess vetskap och goda minne likväl, ordna undervisningen. Och om förändringen i en läroanstalt bevisat sin lämplighet, bör den ännu endast bringa den och frukterna deraf till lärarenas vid öfriga läroanstalter kännedom, efter sin öfvertygelse mer eller mindre rekommanderande dess allmänna införande. Först då detta skett, och den sålunda vunna erfarenheten konstaterat det nyas företräde framför det gamla, må förändringen genom påbud allmänt införas. Endast sålunda kan en

¹ Öfverhufvud finnes bland de fordringar på förändring, som nu från alla håll höjas, endast en, som träffar tillståndet i den gamla skolan: nemligen fordran på ett lärareseminarium.

² Vi skulle tro, att detta ännu är förhållandet, ehuru sedan 1848 ministerium på skolväsendet öfvat en våldsamt tryckning.

jemnt och säkert fortgående utveckling i undervisningsväsendet ega rum. Dessa åsigtens riktighet sakna ingalunda erfarenhets vittnesbörd. Ännu för 20 år tillbaka fanns t. ex. i Preussen ingen skollag. En sådan företrädde af några proklamerades allmänna grundsatser och regler, i tryck upptagande några oktavblad. För öfrigt förfor ministerium såsom högsta skolstyrelse sålunda, att de från läroanstalterna och provinsskolstyrelserna ingångna årsberättelserna, om de ansågos förtjena det, offentliggjordes och beledsagades af ett förordande ministerialreskript, endast sällan af en bestämdt uttryckt önskan, att den ena eller andra förändringen måtte införas. Att jemte dessa i tryck offentliggjorda handlingar (då utgörande två medelmåttiga oktavband) äfven skrivelser afgått till särskilda läroverk med anmärkningar mot i dem förekommande oordningar och origtigheter, kan väl tagas för afgjort. Men det anförda visar, hvarpå man i detta mönsterland för skolväsendet byggde dess utveckling. Och det var på denna tid, mellan 1810–1840, som detsamma verkligen reformerades.

Inom eget land har man i mindre skala haft samma erfarenhet. Mycket var sedan skolordningen af 1724 utgafs i den gamla skolan förändradt, olika i skilda skolor, under domkapitlenas uttryckliga eller tysta medgifvande; och ännu efter 1842 herrskade stor liberalitet, så att på skedd anmälan ändringar i den föreskrifna ordningen kunde vidtagas af föreståndare eller lärarekollegium. När deremot såsom i senaste skolordning hvarje detalj är föreskrifven genom uttryckligt stadgande, t. ex. lärokurser för klasserna m. m., och äfven läroböckerna genom uttrycklig föreskrift från högsta styrelsen blifvit fastställda, då finnes icke mera utrymme för en sådan liberalitet, och en fri utveckling i undervisningsväsendet är afskuren.

Det anförda torde tillräckligt motivera vårt underlåtande, att yrka på förändringar i skolstyrelsen. Dock då förändring redan i sjelfva verket skett, och då anordningar i skolväsendet numera icke utgå från domkapitlet, men derigenom äfven förhållandena gestaltat sig hinderliga för en på pedagogisk insigt och erfarenhet stödd utveckling af den allmänna undervisningen, anse vi det visst för bäst, att något bättre må sättas i det närvarandes ställe. Den enhällighet, hvarmed lärarepersonalen önskar en reform i detta hänseende, förtjenar också att afses; ty den måste utgöra ett uttryck af deras vunna erfarenhet om det närvarande förhållandets brister. Dock må man icke ställa sina förhoppningar på, hvad en centralstyrelse skall kunna positivt verka, alltför högt; det ligger i våra förhållandens natur, att de lätt kunna blifva bedragna.

Man bygger stora förhoppningar derpå, att skolmän skola blifva ledamöter i den nya skolstyrelsen. Det kan dock sättas i fråga, hvad de der skola kunna uträtta. Det är redan anmärkt: flertalet af domkapitlens ledamöter äro skolmän. Om två eller tre af dem flyttas till ett kollegium, som kallas blott skolstyrelse, hvilken blir väl då skilnaden i deras verksamhet? De få visserligen tid, att uteslutande egna sig åt vården af skolornas angelägenheter. Men med tid till en verksamhet följer icke alltid förmåga dertill och isynnerhet icke säkerhet, att obehindradt kunna verka. Det kan icke antagas, att chefen för en sådan styrelse skall väljas bland skolmän. Och när så är, kan de ifrågavarande ledamöternas ställning till åtgärderna i skolväsendet blifva lika passiv, som den på senare tid varit i deras förra befattning. Någon tätare vaxling bland denna styrelses personal kan icke heller förutsättas. Och om valet från början icke råkat vara godt, så får man, förutsatt att det blifve de ifrågavarande öppet att enligt sin öfvertygelse vara verksamma,

under en obestämd tidslängd åtnöja sig med en skolstyrelse, sådan den råkar vara. Detsamma är visserligen förhållandet i alla administrativa verk. Men skolväsendets vårdande är något annat, än blott administration. Dess uppgift borde väl vara en jemnt fortgående utveckling i undervisningsväsendet; och dertill fordras icke blott vanlig administrativ kontroll, utan en det gamlas och nyas relativa värde insigtsfullt pröfvande ledning.

Om skolans vård handhafves af domkapitlen, eger icke samma förhållande rum. Chefskapet utöfvar icke i dem samma starka inflytande; tre af hvarandra oberoende styrelser gifva äfven säkerhet, att en oriktig åsigt icke i alla eller för längre tid i någon af dem kan göra sig gällande; det större antalet ledamöter medför också en tätare vexling af personalen.

Vi anföra detta exempelvis, för att förtydliga vår mening. Vi skulle nemligen icke anse det önskvärdt, att, såsom man ser föreslås, en skolstyrelse i hufvudstaden komme att ensam handhafva vården om landets elementarläroanstalter. Vi tro, att häremot tala äfven andra skäl, än de redan anförda.

En vanlig administrativ verksamhet kan kontrolleras genom rapporter, skriftliga redogörelser m. m. Så förhåller sig icke med en undervisningsanstalts verksamhet. Denna måste pröfvas genom noggranna undersökningar på stället, inom läroanstalten; och äfven den allmänna opinionen på orten, d. ä. föräldrarnes bedömande, hvilkas barn besöka läroanstalten, måste rådfrågas. I ett så vidsträckt land som Finland blir denna kontroll för en i hufvudstaden placerad styrelse snart sagdt omöjlig.

Vidare är i de flesta grenar af offentlig verksamhet den underordnades befattning mer eller mindre mekanisk, beroende på noggrannt uppfyllande af, hvad i författningar och föreskifter honom åläggges. Sådan är icke en skollärares verksamhet. Om den är duglig eller icke, måste bevisa sig genom framgången af densamma, d. v. s. genom lärjungarnes ordentlighet, flit och insigter. Huru nu en i hufvudstaden placerad styrelse skall ega en på fakta grundad öfvertygelse om de kring landet spridda skollärares duglighet eller oduglighet i sitt kall, torde vara en fråga, som det är svårt att nöjaktigt besvara. En ledamot i domkapitlen har en vida större möjlighet härtill. Han lär i någon mon känna individerna vid lärareprovrens afläggande; han mottager till gymnasium lärjungar, som stått under deras ledning; han kommer i oftare personlig beröring med både skollärare och prester inom stiftet, hvilkas omdömen han är i tillfälle att höra. En ledamot i skolstyrelsen i hufvudstaden skulle sakna alla dessa utvägar att bilda sig en öfvertygelse om lärarepersonalens beskaffenhet. Sådant blefve honom än svårare, emedan han skulle böra förvärfva sig denna öfvertygelse icke blott om lärarena i ett stift, utan om hela landets tvåhundra lärare ungefär. Skulle åter hvarje skollärare, som söker en plats, i likhet med dem, hvilka söka domareplatser, administrativa tjenster och imperiela pastorater, komma att resa in till hufvudstaden, »för att bocka», så vinner derpå hvarken styrelseledamöternas insigt i förhållandet eller skollärarene och skolan.

Man kan uppgifva såsom en utväg, hvarigenom dessa olägenheter delvis kunna afvändas, att den föreslagna skolstyrelsen borde ega så många ledamöter, att åtminstone tvenne af dem kunde under läseterminerna resa kring landet på skolvisitationer, välförståendes såbeskaffade, att visitator skulle åtminstone ett par veckors tid i hvarje skola följa med undervisningen och sjelf anställa förhör. En sådan befattning

10

20

30

40

50

kräfter naturligtvis yngre krafter, och det är svårt att föreställa sig, huru skolstyrelsen skall inrättas, för att kunna inom sig upptaga sådana resenärer.

Det synes också blifva nödvändigt, att åtminstone två instanser finnas för frågor rörande tjänsters besättning, vid afgörande af åtal för tjänstefel m. m. Man kan väl antaga, att såsom förut Kejs. Senaten blir högsta instans. Men det synes dock erfordras, att en lägre instans finnes, i hvilken kännedomen om personer och förhållanden är noggrannare, än den under några vilkor kan förutsättas hos en i hufvudstaden placerad styrelse; hvartill kommer: att äfven undersökning på stället kan blifva nödig, och således resenärsbefattningen vid skolstyrelsen äfven för hvarje sådant fall komma i utöfning.

Men enligt vår tanke finnes ännu ett viktigt skäl för inrättandet af underordnade mera lokala styrelser. Det är nemligen af vikt, att de medborgare, för hvilkas barn skolorna äro till, i skolans styrelse representeras. Af dem kan icke väntas insigt, huru skolväsendet bör ordnas. Men de ega dock ofta bättre kännedom om en läroanstalts brister, än både skolstyrelsen och skollärarene sjelfva. Det är också billigt, att föräldrarna hafva någon lagligen ordnad utväg, att göra sina önsknings hörda; såsom genom en sådan anordning förtroendet till den publika skolan måste höjas. I Preussen t. ex., der man har både provins- och krets-skoldirektioner, sitta i dessa ledamöter utsedda bland personer, som icke tillhöra undervisningsstaten. Synnerligast af detta skäl skulle vi anse det nödigt, att lokalstyrelser, underordnade den allmänna skolstyrelsen inrättades.

Ett detaljeradt förslag i detta hänseende kan här icke komma i fråga. Det kan förutses, att kostnaden blir i mer eller mindre mon afgörande. Också måste det medgifvas, att läroanstalterna äro för få, för att ett större antal lokalstyrelser skulle vara af behovet påkalladt. Det är hufvudsakligen aflägsenheten, som för en skolstyrelse i detta land gör inspektionen svår.

Skulle alltså blott de tre underordnade styrelser, som nu representeras af domkapitlen, komma att bibehållas, vore redan detta allt, hvad med afseende på förhållandena rimligen kan begäras. Den stora striden om skolans emancipation från kyrkan eller icke, kunde sålunda också nöjaktigt biläggas. Fordran derpå, att religionsundervisningen står under kyrkans myndigheter är fullt berättigad. Man kan derföre icke bestrida, att äfven det kyrkliga läroståndet bör i skolstyrelsen representeras. Skulle således biskoparne fortfarande förblifva ordförande i dessa lokala styrelser, se vi för vår del häri endast en af förhållandena påkallad anordning. Men sjelfva styrelsekollegium borde helt och hållet skiljas från domkapitlet. En ledamot deri kunde t. ex. utses bland lärare, tvenne bland andra medborgare, tjänstemän eller icke tjänstemän, i stiftsstaderna, alla tre för någon kortare tid och mot arvode, och tvenne för detta uppdrag enkom aflönade permanenta ledamöter med lärd och pedagogisk bildning tillsättas, hvilka sistnämnde det skulle åligga att genom visitationer på ort och ställe inhemta kännedom om läroverkens tillstånd.

Det är visst till en del osäkert, huru nyttigt dessa lokalstyrelser skulle komma att verka. Sådant komme att bero af det sätt, hvarpå centralstyrelsen skulle fatta sin ställning till skolan. Ansåge denna sin uppgift vara, att blott bringa det erkända och redan bepröfvade goda till allmänt iakttagande vid landets läroverk, medan såväl kontrollen öfver desamma som ledningen af undervisningsordningen vid de särskilda läroanstalterna skulle öfverlemnas åt lokalstyrelserna, lider det intet

tvifvel, att dessa senares verksamhet blefve högst gagnelig. Den vore det redan derigenom, att centralstyrelsen icke skulle vidtaga några åtgärder till hvilka impulsen icke utgått från lokalstyrelserna, således ur dessas gjorda erfarenhet. Af ett sådant förhållande skulle det äfven sjelfmant följa, att centralstyrelsen vid lärares tillsättande endast af synnerliga skäl borde gå ifrån lokalstyrelsernas förslag och förordande. Ja gerna kunde endast skolföreståndarens tillsättande vara centralstyrelsen förbehållet, medan lokalstyrelserna skulle utnämna till alla öfriga läraretjenster.

Lätt inses, att likväl centralstyrelsen vid en sådan ställning icke skulle kunna umbära pedagogiskt bildade ledamöter. Ty det skulle fordras insigt dertill, att rätt bedöma värdet af de framställningar, som lokalstyrelserna skulle göra. Sjelfmant erbjuder sig tanken derpå, att de stadigvarande ledamöterna i lokalstyrelserna väl vore de lämpligaste kandidater för ledamotskap i centralstyrelsen. Denna skulle då hafva utsigt att verkligen inom sig ega män med pedagogisk insigt och erfarenhet.

Vi lägga naturligtvis ingen vikt på den antydda detaljen i detta förslag. Den står här, för att förklara vårt allmänna yrkande, att med blott en centralstyrelse, gemensam för hela landet, skolväsendet ingalunda skall något vinna, utan hellre blottställas att mycket förlora. Ja äfven om lokalstyrelser bibehållas, kan framtiden vara ganska osäker; det är dock något gjordt, för att trygga densamma.

Skulle verkligen domkapitlen ännu utgöra den enda skolstyrelsen i landet, bekänna vi, att vi icke skulle votera för någon centralstyrelse, ehuru väl för en tidsenlig reform af stiftsskolstyrelsen, så att den blefve skild från kyrkostyrelsen. Vi skulle göra det med erkännande af de stora, minnesvärda förtjenster, domkapitlen ega om landets skolväsende, hvars enda vårdare de i sekler varit. Man må säga: det är principlöst, att en centralstyrelse för skolverket icke finnes. Vi svara, en författning, som sådant bestämmer, är lätt sammanskrifven. Men det är icke lika lätt att förutsäga, hvad en centralstyrelse kommer att utföra. Centralisationen kan verka gagneligt eller förderfligt. Men man bör icke mycket eftersträfvä den i de länder, i hvilka den är utan kontroll, och i hvilka äfven allmänna opinionen är blott sällskaps-svallar.

Om skolläraremötena skola vi yttra några ord – sedan de försiggått.

J. V. S.

40

54 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 4, april 1860

RESEBERÄTTELSE JEMTE BETÄNKANDE I FOLKSKOLEFRÅGAN AF UNO CYGNÆUS.

Denna med Finl. Allm. Tidning utdelade och äfven eljest officielt utspridda skrift är redan i hvar mans hand. Vi ställa dess titel i spetsen för denna korrta litteraturöfversigt, endast för att uttrycka vår fägnad deröfver, att folkskolefrågan ens hunnit framskrida så långt, att en man i landet finnes, som gjort folkskolans inrättning till uteslutande föremål för sina studier och sitt lifs verksamhet.

Då skriften innehåller blott en till Kejs. Senaten skriftligen afgifven berättelse om förloppet af Förf:s i offentligt uppdrag företagna resor